

Δημήτριος Βικέλας (1835-1908)

Ο λυσσασμένος¹

Το δείπνον είχε τελειώσει. Αι κυρίαί εις τον εξώστην εθαύμαζον τα φλόγινα νέφη της δύσεως, ημείς δε περί την τράπεζαν επίνομεν τον καφέν καπνίζοντες. Ο Ανδρέας μόνος, ο ανεψιός μου, όστις δεν καπνίζει ακόμη ή καπνίζει εν τω κρυπτώ, έπαιζεν εις μίαν γωνίαν με τον σκύλον του. Αλλ' η θορυβώδης εκδήλωσις της αμοιβαίας των δύο τούτων αγάπης δεν συνετέλει ούτε προς διασκέδασιν, ούτε προς την καλήν χώνευσιν ημών των περί την τράπεζαν πρεσβυτέρων. Ουδείς παρεπονείτο, διότι ο μεν Ανδρέας ήτο του οικοδεσπότη ο μονογενής υιός, ο δε σκύλος ήτο ο αγαπητός του Ανδρέα σύντροφος· δεν εχρειάζετο όμως μεγάλη ευφύιας δόσις διά να εννοήση τις, ότι οι πλείστοι ηθέλομεν ευχαριστηθή επί τη αποπομπή του ζωηρού τετραπόδου. Ο γαμβρός μου, όστις δεν εννοεί δυσκόλως, έσπευσε να μας απαλλάξη της παρουσίας του, προς προφανή του υιού του δυσαρέσκειαν.

Επανελθούσης της ησυχίας, επανελήφθη ζωηροτέρα περί την τράπεζαν η συνομιλία, φυσικώ δε τω λόγω, ηρχίσαμεν λαλούντες περί του αποπεμφθέντος, περί των ποικίλων αρετών του, περί της καταγωγής του και εν γένει περί σκύλων. Προκειμένου περί σκύλων κατηντήσαμεν από έν εις άλλο εις το κεφάλαιον της λύσεως. Ο δε Ανδρέας, όστις εφαινετο πλέον παντός άλλου ενδιαφερόμενος εις το αντικείμενον τούτο, ηρώτησε τον ιερέα του χωρίου, μετά του οποίου είχομεν συνδειπνήσει, εάν ήτο συνήθης η λύσσα εις το χωρίον.

— Συνήθης όχι, αλλ' όχι και άγνωστος, απεκρίθη ο Παππά-Σεραφείμ και μας διηγήθη, μεταξύ άλλων, τα της ασθενείας ενός καλού σκύλου του, τον οποίον είχεν αναγκασθή πρό τινων ετών να φονεύση, αφού εβεβαιώθη ότι ασθένειά του ήτο η λύσσα.

Την διήγησιν του ιερέως διέκοπτεν ανά πάσαν στιγμίν ο Ανδρέας, με τας ερωτήσεις του: Πώς ενόησεν ο Παππά-Σεραφείμ ότι ο σκύλος ήτο λυσσασμένος, τι τον έκαμε, πού τον έδεσε, πώς τον εφόνευσε; Ο ιερεύς απεκρίνετο λεπτομερώς, εκ δε των ερωταποκρίσεων εκείνων ομολογώ ότι έμαθα ουκ ολίγα περί λύσεως την εσπέραν εκείνην.

— Ομιλούμεν περί σκύλων, είπεν ο γαμβρός μου διακόψας τελευταίαν τινά του υιού του ερώτησιν. Αλλά τι θα έλεγες, Ανδρέα, εάν ήκουες τον Παππά- Σεραφείμ να σου διηγηθή ότι είδε και άνθρωπον λυσσασμένον;

---

¹ Δημητρίου Βικέλα. 1897. *Διηγήματα*. Έκδοσις νέα μετά πολλών εικόνων. (Τρίτη έκδοσις). Έν Αθήναις: εκ του τυπογραφείου των καταστημάτων Άνέστη Κωνσταντινίδου.

— Άνθρωπον λυσσασμένον! ανεφώνησεν ο Ανδρέας. Όλοι δε μετ' αυτού ηρχίσασμεν απευθύνοντες ερωτήσεις προς τον ιερέα. Πώς, πού, πότε, τι συνέβη, τι απέγεινε;

Αι δασείαι οφρούες του Παππά-Σεραφείμ είχαν συσταλή άμα ήκουσε τας τελευταίας του γαμβρού μου λέξεις. Δεν απεκριθη εις ουδεμίαν των αλληπαλλήλων ερωτήσεών μας· η σιωπή και η κατήφειά του εμαρτύρουν, ότι αναμνήσεις θλιβεραί επίεζον την καρδίαν του, ότι δεν του ήτο αρεστόν να τας αναξαίνη. Αλλά βλέπων όλους ημάς περιέργους και ανυπομόνους να τον ακούσωμεν, ενίκησε τον δισταγμόν του, ανεκάθισεν επί της καθέκλας του, εσήκωσεν από της κεφαλής το καλυμμαύχιόν του, το απέθεσεν επί της τραπέζης, έτριψε δις ή τρις το μέτωπον με την δεξιάν παλάμην του, και στηρίζας το ήρεμον βλέμμα κατά σειράν επί τους οφθαλμούς όλων ημών, ήρχισεν ως εξής την διήγησίν του:

— Γνωρίζετε όλοι τα Παλαιά Αλώνια εδώ έξω, προς βορράν του χωρίου. Το νεκροταφείον μας, καθώς ενθυμείσθε, κείται ολίγον μακρότερα, προς δυσμάς. Αμπέλια δεξιά, το βουνόν αριστερά, και ανάμεσα ο δρόμος από τ' Αλώνια το νεκροταφείον. Εις το μέσον περίπου του δρόμου, προς του βουνού το μέρος, ίσως παρατηρήσατε έν μεγάλον πεύκον· τα γηρασμένα του κλωνάρια σχηματίζουν μικράν όασιν σκιάς, όταν ο ήλιος φλογίζη την άδενδρον εκείνην έκτασιν. Οπόταν διαβαίνω εκείθεν και βλέπω το πεύκον, η καρδιά μου σφίγγεται, ο δε ήχος του μου φαίνεται ωςάν να συλλαβίζη το όνομα του δυστυχούς Χρήστου.

Δεκατρία έτη επέρασαν έκτοτε. Ήτο περί τα μέσα Αυγούστου. πρό τινων ημερών είχεν ακουσθή ότι εφάνη λύκος γύρω του χωρίου. Ο Γερομήτρος, ο οποίος είχε κτίσει κατ' εκείνο το έτος την καλύβην του πλησίον εις τ' Αλώνια, διηγείτο ότι αι φωναί του σκύλου του τον εξύπνησαν μίαν νύκτα, ότι ήνοιξε το παράθυρον και είδεν έξω από τον τοίχον του αυλογύρου του ένα φοβερόν λύκον, ότι ήρπασε το όπλον του και ετουφέκισεν, αλλά δεν τον επέτυχε, και τον είδεν εις το φως της σελήνης αποσυρόμενον με την ουράν χαμηλά και με βήματα ωςάν μεθυσμένου ανθρώπου, και ότι τόσον ετρόμαξεν, ώστε δεν εσκέφθη να γεμίση και πάλιν το μονόκαννον όπλον του διά να πυροβολήση εκ δευτέρου. Και από ποιμένας ηκούσθησαν άλλα παραπλήσια, ώστε διέτρεχε φήμη εις το χωρίον, ότι λύκος επικίνδυνος ήτο πλησίον μας, οι δε χωρικοί την νύκτα εκοιμώντο με τον ένα οφθαλμόν ανοικτόν, έχοντες τον νουν εις τα ζώα των.

Ο κίνδυνος ήτο μεγαλείτερος παρ' όσον εφαντάζοντο, διότι ο εχθρός δεν ήτο λύκος πεινασμένος, αλλά λυσσασμένη λύκαινα.

Έν απόγευμα — ήτο Δευτέρα — ο Χρήστος έβοσκε τα πρόβατα του πατρός του πλησίον εις το πεύκον, περί του οποίου σας έλεγα. Εκάθητο εις την σκιάν και διώρθωνε μίαν παλαιάν καρδάραν, ότε έξαφνα βλέπει τα πρόβατά του και έφευγαν καταφοβισμένα, το έν επάνω εις το άλλο. Στρέφει προς το νεκροταφείον, και τι να ιδή; Εις είκοσι βημάτων απόστασιν η λύκαινα αγριευμένη, έτοιμη εις επίθεσιν, εδείκνυε

τους φοβερούς οδόντας της. Σηκώνεται αμέσως ο Χρήστος και αρπάζει μίαν πέτραν. Ο λύκος συνήθως φοβείται τον άνθρωπον και φεύγει. Αλλ' ο Θεός να φυλάγη από λυσσασμένον ζών!

Ο Παππά-Σεραφείμ επήρε μηχανικώς από την τράπεζαν το καλυμμαύχιόν του και το έθεσεν επί της κεφαλής του. Μετά τινων στιγμών σιωπήν επανέλαβεν·

— Συγχωρήσατέ με, φίλοι μου, να σας δώσω μίαν συμβουλήν, της οποίας εύχομαι να μη λάβετε ποτέ ανάγκην. Λύκον λυσσασμένον δεν είναι πιθανόν να ιδήτε ποτέ. Αλλ' εάν, ό μη γένοιτο, τύχη να ορμήση επάνω σας σκύλος λυσσασμένος και δεν κρατήτε ή όπλον ή ξύλον αρκετά δυνατόν διά να του σπάση το καύκαλον, προσέχετε προ παντός άλλου να προφυλάξετε τας χείρας σας. Αν ζητήσετε με τας χείρας να παλαίσετε προς το ζών, θα σας τας δαγκάση. Σεις οι φραγκοφορεμένοι έχετε το καπέλον, εγώ το καλυμμαύχιόν μου, ο φουστανελλάς το φέσι του. Οπωσδήποτε, έχετε τον νουν σας πώς να υπερασπίσετε τας γυμνάς χείρας σας, μεταχειριζόμενοι το προφύλαγμά των ως ασπίδα κατά του ζώου.

Ο Χρήστος δεν ήτο ούτε εις θέσιν ούτε εις καιρόν να προφυλαχθή. Αντί να στρέψη τα νώτα η λύκαινα και να φύγη, εξ εναντίας, άμα είδε τον νέον εγειρόμενον, χύνεται επάνω του, και πριν καν προφθάση ο Χρήστος να ρίψη την πέτραν, οι εμπρόσθιοι πόδες του θηρίου έσφιγγον το δεξιόν πλευρόν του και οι οδόντες του εξέσχιζον το στήθος του.

Η πέτρα έπεσεν από τα δάκτυλά του· αλλ' έμειναν και αι δύο του χείρες ελεύθεραι.

Ο Χρήστος ήτο ο υψηλότερος νέος του χωρίου μας, εύρωστος και γενναίος, σωστόν παλληκάρι. Αλλ' ο κίνδυνος κάμνει και τον δειλόν γενναίον. Καταιβάζει διά μιας τον δεξιόν του βραχίονα και σφίγγει κάτω από την μασχάλην τον λαιμόν της λυκαίνης, αρπάζει με την αριστεράν την κεφαλήν της και προσπαθεί να την πνίξη! Τότε ήρχισε πάλη φοβερά. Οι όνυχες και οι οδόντες του λυσσασμένου θηρίου κατεξέσχιζαν όλον το δεξιόν πλευρόν του δυστυχούς νέου. Δεν ηδύνατο να μεταχειρισθή την μάχαιράν του, διότι διά να την εκβάλη από την ζώνην του έπρεπε να ελευθερώση την κεφαλήν της λυκαίνης, την οποίαν εκράτει πάντοτε με την αριστεράν χείρα του. Δεν ηδύνατο να κινήση την δεξιάν και να χαλαρώση την λαβίδα, όπου έμενε σφιγμένος ο λαιμός του ζώου. Να φωνάξη δεν ετόλμα. Αλλοίμονον εις όποιον παλαίη, εάν αρχίση να εξοδεύη τας δυνάμεις του φωνάζων! Επί τέλους πίπτουν κατά γης και οι δύο, χωρίς να διασπασθή ο φρικτός εκείνος εναγκαλισμός. Ο Χρήστος απ' επάνω, η λύκαινα από κάτω· αλλ' η κεφαλή της απλάκωτος αντίκρου του στήθους του Χρήστου, το οποίον κατεσπάρασσε πάντοτε, αγωνιζομένη ν' απαλλαγή.

Ο Χρήστος ησθάνετο τας δυνάμεις του εκλειπούσας και ήρχιζε ν' απελπίζεται, ότε έξαφνα ακούει μακρόθεν μίαν φωνήν, την φωνήν του Γερομήτρου.

— Βάστα, Χρήστε, έφθασα!

Τα πρόβατα του Χρήστου φεύγοντα είχαν φθάσει μέχρι της καλύβης του Γερομήτρου. Εκπλαγείς ο γέρων ήνοιξε την θύραν του και είδε μακρόθεν τον

Χρήστον παλαίοντα με το θηρίον. Αρπάζει αμέσως το όπλον του από τον τοίχον και τρέχει δρομαίος, όσον το εσυγχώρουν οι γεροντικοί πόδες του.

Ότε επί τέλους έφθασεν υπό το πεύκον και εστάθη άνω του συμπλέγματος εκείνου, ευρέθη εις αμηχανίαν. Πώς να πυροβολήση το ζώνον χωρίς να βλάψη τον άνθρωπον; Ο Χρήστος, νέας λαβών δυνάμεις ως εκ της επελθούσης επικουρίας, σφίγγει την κεφαλήν της λυκαίνης, την κρατεί όσον ηδύνατο μακράν του στήθους του και φωνάζει: Φωτιά! Ο γέρων, χωρίς να χάση καιρόν, στηρίζει την κάνναν εις το αυτίον του ζώου και πυροβολεί. Η λύκαινα έμεινεν εις τον τόπον.

Ο Παππά-Σεραφείμ εισώπησεν επ' ολίγον. Ουδείς ημών διετάραξε την σιωπήν του. Εβλέπομεν ότι είχε και άλλα να μας είπη και επεριμένομεν.

Ο ήλιος εν τούτοις είχε δύσει· εντός του θαλάμου αι γωνίαι ήρχισαν να μαυρίζουν· αι κυρίαί έμενον εισέτι εις τον εξώστην και ηκούομεν τας ζωνράς ομιλίας και τον εύθυμον γέλωτά των.

— Ηξεύρετε, φίλοι μου, εξηκολούθησεν ο ιερεύς, τι εσκεπτόμην τώρα και τι συχνάκις σκέπτομαι; Εσκεπτόμην πόσον η αμάθεια μας ζημιώνει, πόσα δεινά ηθέλομεν αποφεύγει ή μετριάζει, εάν εγνωρίζαμεν πλειότερα πράγματα. Αλλά ποίος να μας τα διδάξη; Η αλήθεια είναι ότι καλλιτερεύομεν βαθμηδόν και ολίγον κατ' ολίγον· αλλ' είμεθα ακόμη πολύ οπίσω. Ηξεύρετε ότι εις όλα εδώ τα χωρία της περιφερείας μας ούτε ιατρός υπάρχει, ούτε φαρμακείον. Δεν γνωρίζω εάν ετυπώθη ποτέ εις Αθήνας, έως εδώ όμως δεν έφθασε ποτέ ούτε βιβλίον, ούτε φυλλάδιον με οδηγίας περί του πώς ν' αποφεύγωμεν ή να θεραπεύωμεν τας κοινοτέρας νόσους, δεν λέγω την λύσσαν, αλλά τας ασθενείας αι οποίαι θερίζουν αδίκως τα τέκνα μας! Ας είναι! θα γείνουν όλα με τον καιρόν.

Ότε επέστρεψεν εις το χωρίον ο Χρήστος, στηριζόμενος εις τον ώμον του Γερομήτρου, αιματωμένος, πληγωμένος, με τα φορέματα σχισμένα, το χωρίον ολόκληρον κατεταράχθη. Το έμαθα αμέσως και έτρεξα να τον ίδω. Έζη εις του πατρός του, εις εκείνην την δίπατον οικίαν παρέκει από το καφενείον, εις τον δρόμον της εκκλησίας. Κάτω αποθήκη και ελαιοτριβεία, επάνω δύο μικρά δωμάτια, η δε είσοδός των από μίαν εξωτερικήν κλίμακα εις το πρόσωπόν της οικίας, επί του δρόμου.

— Εκεί όπου κατοικεί τώρα ο δημοδιδάσκαλος; ηρώτησεν ο Ανδρέας.

— Εκεί. Ότε ανέβην, μόλις και μετά βίας κατώρθωσα να φθάσω μέχρι του Χρήστου. Αι γειτόνισσαι είχαν πλημμυρήσει και τα δύο δωμάτια και περιεκύκλωναν τον νέον, συμπαθείς αλλ' άχρηστοι, αντί βοήθειας φέρουσαι σύγχυσιν.

Η πρώτη ανάγκη δεν ήτο να πλυθούν τα αίματα ή να διορθωθούν τα φορέματα του Χρήστου, αλλά να καυτηριασθούν αι πληγαί του. Ουδείς όμως εκεί εσκέπτετο περί τούτου. Η σκέψις και η συλλογή ήτο πώς να προμηθευθούν λυσοσόχορτον. Τι δεν είπα διά να τους πείσω να τον στείλουν αμέσως εις Αθήνας, εις το νοσοκομείον. Δεν ήθελαν να το ακούσουν· λυσοσόχορτον και πάλιν λυσοσόχορτον! Αυτό ήτο η επιθυμητή πανάκεια, αλλά κανείς εις το χωρίον δεν είχε λυσοσόχορτον.

— Τι χόρτον είναι τούτο; ηρώτησα διακόψας τον ιερέα.

Οι οφθαλμοί όλων των περί την τράπεζαν εστράφησαν διά μιας προς εμέ και ησθάνθην ότι ηρυθρίασα υπό τα βλέμματά των. Είδα ότι η διακοπή μου δυσηρέστησε το ακροατήριον και μετενόησα διά την άκαιρον ερώτησίν μου. Δεν ήτο κατάλληλος η στιγμή διά βοτανικάς ερεύνας, αλλ' αργά το ενόησα.

— Δεν ηξεύρω πώς να το περιγράψω, διότι δεν το γνωρίζω, απεκρίθη ο ιερέυς. Υποθέτω ότι βλαστάνει εις Σαλαμίνα. Είναι μυστικόν και εισόδημα των καλογήρων της Φανερωμένης.

Δεν εζήτησα πλειοτέρας διασαφήσεις, αλλ' έκυψα σιωπηλώς την κεφαλήν. Ο Παππά-Σεραφείμ ενόησε την στενοχωρίαν μου και εξηκολούθησεν ως εξής·

— Επί τέλους και μετά πολλά έπεισα και τον Χρήστον και τους — ή μάλλον τας — περί αυτόν, και απεφασίσθη να υπάγη εις Αθήνας. Ήθελε ν' αναχωρήση την επαύριον. Επέμεινα και επί τέλους κατώρθωσα να φύγη αμέσως, υποσχεθείς να τον συνοδεύσω. Ανέβημεν εις τα ζώα μας και εξεκινήσαμεν. Αι γειτόνισσαι μας έδιδον ευχάς εν αφθονία, χωρίς όμως να φαίνωνται πεπεισμένοι ότι το νοσοκομείον θ' αντικαταστήση του λυσοσόχορτου την έλλειψιν. Εφθάσαμεν εις Αθήνας πολύ αργά· αφήκα τον Χρήστον εις το νοσοκομείον και επέστρεψα νύκτα βαθείαν εις το κελλίον μου.

Ταύτα συνέβησαν, καθώς σας είπα, την Δευτέραν. Την Πέμπτην ο Χρήστος επέστρεψεν. Υπέφερεν ακόμη από της καυτηριάσεως τους πόνους, αλλά κατά τα άλλα εφαινετο καλώς έχων. Μετ' ολίγας ημέρας αι πληγαί του ουλώθησαν εντελώς. Αλλ' οι χωρικοί δεν είχαν εμπιστοσύνην εις την θεραπείαν του νοσοκομείου. Η υποψία των δεν προήρχετο εκ του ότι εβράδυνεν η καυτηρίασις, αλλ' εκ του ότι έλειψε το λυσοσόχορτον. Πώς ήτο δυνατόν να προληφθή η λύσσα χωρίς λυσοσόχορτον; Όπου λοιπόν εφαινετο ο Χρήστος, εξεδηλούτο γύρω του μυστηριώδης φόβος. Αι μητέρες εφρόντιζον αμέσως να συμμαζεύσουν τα τέκνα των διά να μη ευρίσκωνται πλησίον του. Οι άνδρες εφέροντο περιποιητικώς ως αν να επροφυλάττοντο μη τυχόν λάβη

αφορμήν να θυμώση. Εν ενί λόγω, το χωρίον όλον ήτο εις προσοχήν. Συνεμερίζετο άρά γε και αυτός τους φόβους των συγχωρικών του περί της θεραπείας του; Η συστολή με την οποίαν απεκρίνετο, οπότεν συνέβαινε να τον συναντήσω, το λοξόν βλέμμα με το οποίον εκύτταζε τους διαβαίνοντας, ενώ συνωμίλουν μετ' αυτού, ταύτα και άλλα εμαρτύρουν ότι ο δυστυχής είχε τας υποψίας του. Τον ελυπούμην κατάκαρδα. Φαντασθήτε, φίλοι μου, οποία βάσανος, οποία αγωνία να φοβήται τις ότι κρύπτει εντός αυτού τοιαύτην ασθένειαν και να περιμένη από ημέρας εις ημέραν την έκρηξίν της!

— Το χειρότερον είναι, υπέλαβεν ο γαμβρός μου, ότι ο τοιούτος φόβος υποτρέφει την ασθένειαν. Ανεγίνωσκα εσχάτως τοιούτον τι εις επιστημονικόν περιοδικόν. Ο φόβος όστις κατακυριεύει πολλούς, όταν τους δαγκάση σκύλος, φόβος τον οποίον κρύπτουν, είτε από εντροπήν είτε διά να μη τον μεταδώσουν εις τους συγγενείς των, αποτελεί αυτός καθ' εαυτόν ασθένειαν. Η δε τοιαύτη παθολογική κατάστασις επιβαρύνει τας συνεπείας της πληγής και της καυτηριάσεως. Ταύτα και μόνα δύνανται να προξενήσουν τέτανον. Η δε υδροφοβία και ο τέτανος ομοιάζουν εις πολλά. Αυτά λέγουν οι ιατροί. Προς τι όμως μας τα λέγουν, ενόσω δεν μας διδάσκουν και το μυστικόν, πώς να κυριεύωμεν και να εκριζώνωμεν τους μυστικούς φόβους μας; Εδώ τους θέλω! Αλλά με συγχωρείτε, πάτερ, σας διέκοψα.

— Χωρίς ν' αναγνώσω τι περί τούτου, μου ήρχοντο υποψίαι τοιαύται, επανέλαβεν ο ιερεύς. Εν τούτοις αι εβδομάδες παρήρχοντο και ήρχιζαν οι χωρικοί να λησμονούν την ιστορίαν αυτήν, ή τουλάχιστον να μη ομιλούν περί αυτής, ότε, περί τα τέλη του Σεπτεμβρίου, έρχεται μίαν αυγήν ο πατήρ του Χρήστου και μου λέγει ότι ο υιός του δεν είναι καλά.

— Τι έχει; — Δεν ηξεύρω. Έχει θέρμην δεν έχει όρεξιν.

Υπήγα αμέσως να τον ίδω. Τον ήύρα εξηπλωμένον κατά γης εις την κάππαν του επάνω, ήτο ήσυχος, αλλ' ωχρός και φοβισμένος. Μου είπεν ότι δεν ημπορεί να πάρη την αναπνοήν του, ότι του έρχεται κάποτε ωσάν πνίξιμον εις τον λαιμόν, ότι στενοχωρείται υπερβολικά. Του έδωκα ολίγον γάλα και τον παρεκίνησα να το πίνη. Ανεσηκώθη, επήρε το αγγείον από τας χείρας μου και ητοιμάσθη να το γευθή. Αλλ' άμα το επλησίασεν εις τα χείλη του, κατελήφθη υπό ρίγους και αηδίας. Μόλις επρόφθασα να πάρω οπίσω το αγγείον. Τον κατέλαβον σπασμοί φοβεροί. Ενόμιζα ότι τελειώνει. Μετ' ολίγον συνήλθεν.

— Αχ, είπεν, ο γέρος μου τα πταίει. Αν εφρόντιζε να μου φέρη το λυσσόχορτον, δεν θ' απέθνησκα λυσσασμένος!

Επροσπάθησα να τον πείσω ότι η ασθένειά του ήτο απλή του στομάχου ταραχή, είπα όσα ηδυνάμην χωρίς δυστυχώς να τα πιστεύω, και τον αφήκα υποσχεθείς να τον επισκεφθώ πάλιν το εσπέρας, διότι είχα την ημέραν εκείνην να τελέσω γάμον εις το

πλέον απόκεντρον χωρίον της περιφερείας μου. Τοιαύτη η ζωή του ιερέως: Από την λύπην εις την χαράν, από τα στεφανώματα εις την κηδείαν. Ας είναι!

Το εσπέρας, πριν έτι εισέλθω εις το χωρίον, έμαθα ότι ο Χρήστος ήτο μανιώδης. Ο πατήρ του μ' επερίμενεν εις το κελλίον μου. Ήθελε την βοήθειάν μου διά να μεταφέρωμεν τον πάσχοντα εις άλλο οίκημα ισόγειον. Το απήτουν οι γείτονες. Εφοβούντο μη εξέλθη εις τους δρόμους και αρχίση να δαγκάνη δεξιά και αριστερά. Εις το ανώγειον όπου ευρίσκετο δεν ήτο δυνατόν να εμποδισθή, εάν ήθελε να εξέλθη. Ηδύνατο να πηδήση από τα παράθυρα. Τον ήθελαν εις το ισόγειον διά να τον φρουρήσουν ευκολώτερον. Οι χωρικοί ήσαν φοβισμένοι, ο δε φόβος είναι άγριος και σκληρός, και ενόησα ότι, εάν ο δυστυχής Χρήστος εγίνετο απειλητικός και επικίνδυνος, θα ετουφεκίζετο.

Χωρίς να χάσω καιρόν μετέβην εις το ανώγειον. Ευτυχώς ηύρα τον ασθενή εις περίοδον ησυχίας. Εκάθητο κατά γης με τους αγκώνας επί των γονάτων και την κεφαλήν εντός των χειρών. Τα ολίγα έπιπλα του δωματίου ήσαν άνω κάτω, και σπασμένα εδώ κ' εκεί τρίμματα πηλίνων αγγείων. Σας εξομολογούμαι ότι την στιγμήν εκείνην με κατέλαβεν αίσθημα φόβου. Εσκέφθην ότι ήτο ανοησία μου να υπάγω μόνος εκεί. Αλλά δεν ηδυνάμην πλέον, και αν το ήθελα, να οπισθοχωρήσω. Επλησίασα, έθεσα την χείρα μου επί της κεφαλής του και είπα μίαν ευχήν μεγαλοφώνως.

Ότε ετελείωσα, έκαμε τον σταυρόν του και μου εφίλησε την χείρα.

Δεν είσαι καλά εδώ, Χρήστε μου τω είπα. Έλα να υπάγωμεν εις του θείου σου. Δεν κατοικεί κανείς εκεί και θα είσαι καλλίτερα και ησυχώτερος. Ακολουθεί με.

Ηγέρθη εν σιωπή.

— Δεν θέλω να με ιδή κανείς, είπεν ησύχως. Ειπέ τους όλους να φύγουν από τον δρόμον μας.

Ήνοιξε την θύραν και, μολονότι δεν ήτο κανείς έξω εκεί, εφώναξα δυνατά:

Φύγετε όλοι, πηγαίνετε εις τα σπίτια σας.

— Δεν έμεινε κανείς έξω, Χρήστε. Πηγαίνωμεν.

— Δεν ημπορώ να βλέπω το φως, πάτερ. Με πειράζει.

Ο ήλιος επλησίαζεν εις την δύσιν του και αι τελευταίαι ακτίνες του εχύνοντο διά της ανοικτής θύρας εντός του πενιχρού δωματίου. Επήρεν ο Χρήστος την κάππαν του, την έθεσεν επί της κεφαλής του, την εχαμήλωσεν επί του προσώπου του και μοι έτεινε

την χείρα. Εγώ εμπρός, εκείνος κατόπιν, μετέβημεν από το έν οίκημα εις το άλλο. Εκεί έμεινα αρκετήν ώραν πλησίον του, επροσπάθησα όπως ηδυνάμην να τον παρηγορήσω, και ανεχώρησα αφού ενύκτωσεν. Ότε ήνοιξα την θύραν διά να εξέλθω, μου εφάνη ότι είδα εις το σκότος ανθρώπους ωπλισμένους. Έκλεισα την θύραν. Η κλεις ήτο έξωθεν. Την εκλείδωσα και επροχώρησα.

Οι χωρικοί με περιεκύκλωσαν αμέσως ερωτώντες περί του ασθενούς. Είπα ότι αποθνήσκει και τους παρεκάλεσα εν ονόματι του Θεού του Ελέους να τον αφήσουν ν' αποθάνη εν ειρήνη. Οι δυστυχείς δεν ήσαν αναίσθητοι. Ελυπούντο εξ όλης καρδίας τον φίλον, τον σύντροφόν των. Αλλά το αίσθημα της αυτοσυντηρήσεως είναι ανώτερον του ελέους, ο δε φόβος εξεγείρει εις του αμαθούς την καρδίαν του θηρίου τας ορμάς...

Εκεί μας διέκοψαν αι Κυρίαί. Η εσπερινή δρόσος τας εδίωξεν από τον εξώστην.

— Ακόμη εις τα σκοτεινά κάθησθε, ανέκραξεν η αδελφή μου. Ο Παππά- Σεραφείμ θα σας λέγη κανέν νόστιμον παραμύθι. Δεν μας το λέγετε και ημάς, να διασκεδάσωμεν;

Και διέταξε την υπηρέτριαν να φέρη φώτα.

— Τι απέγεινεν ο Χρήστος; ηρώτησε σιγά ο Ανδρέας.

Ο ιερεύς έκλεισε τους οφθαλμούς και εκίνησεν οριζοντίως την χείρα.

Δεν ενόησα, και ούτε ηθέλησα πλέον να εξετάσω, τι εσήμαινεν η χειρονομία εκείνη. Απέθανε; τον εφόνευσαν;...

Η υπηρέτρια εισήλθε με τα κηρία αναμμένα και ηλλάξαμεν ομιλίαν.